

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№11

2025
noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX
COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 42 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQARISH VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	

O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI

Sultonov Shodiyor Abduxalilovich

O'zbekiston Respublikasi,
SamDPI moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori,
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
"Real iqtisodiyot" kafedrasida iqtisod fanlari nomzodi, professor
Email: shodiyorsultonov@gmail.com

Karshiyeva Charos Mamasoliyevna

O'zbekiston Respublikasi, Samarqand viloyati, Ishtixon tumani
"Sher Effect Trans" MCHJ kadrlar bo'limi boshlig'i
Email: charoskatshieva_1988@icloud.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston sharoitida xizmatlar eksportining mamlakat iqtisodiy o'sishiga ko'rsatadigan bevosita va bilvosita ta'siri keng qamrovda tahlil qilingan. Xizmatlar sohasi iqtisodiyotning diversifikatsiyasini ta'minlovchi, yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi va yangi ish o'rinlari shakllanishini rag'batlantiruvchi muhim yo'nalish sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda xizmatlar eksportining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, tashqi savdo balansiga ta'siri hamda mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishdagi o'rni iqtisodiy-statistik usullar yordamida tahlil etilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, transport-logistika infratuzilmasi va normativ-huquqiy muhitning takomillashuvi eksport salohiyatini kengaytiruvchi asosiy omillar sifatida e'tirof etiladi. Xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida O'zbekiston uchun xizmatlar eksportini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari, jumladan, turizm, axborot texnologiyalari, moliyaviy va ta'lim xizmatlarini xalqaro bozorlarga chiqarish mexanizmlari taklif etilgan. Maqolada xizmatlar sektorining barqaror iqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasini kuchaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: xizmatlar sohasi, eksport, iqtisodiy o'sish, tashqi savdo, raqobatbardoshlik, innovatsion rivojlanish, diversifikatsiya, strategiya.

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the direct and indirect impact of service exports on the economic growth of Uzbekistan. The service sector is considered a key driver of economic diversification, value creation, and employment generation. The research examines the share of services exports in the gross domestic product, its influence on trade balance, and its contribution to enhancing regional competitiveness using economic and statistical methods. Moreover, the study identifies digital technologies, transport and logistics infrastructure, and regulatory improvements as major determinants of export expansion. Based on international experience, strategic directions for developing Uzbekistan's service exports are proposed, including mechanisms for promoting tourism, information technology, financial, and educational services to global markets. The article also provides scientifically grounded recommendations aimed at strengthening the contribution of the service sector to sustainable economic growth and achieving macroeconomic stability in the national economy.

Keywords: service sector, export, economic growth, foreign trade, competitiveness, innovation, diversification, strategy.

Аннотация. В данной статье всесторонне проанализировано прямое и косвенное влияние экспорта услуг на экономический рост Республики Узбекистан. Сфера услуг рассматривается как важнейшее направление, обеспечивающее диверсификацию экономики, создание высокой добавленной стоимости и стимулирование занятости населения. В исследовании с использованием экономико-статистических методов изучены доля экспорта услуг в валовом внутреннем продукте, его влияние на торговый баланс и роль в повышении региональной конкурентоспособности. Кроме того, выделены ключевые факторы, способствующие расширению экспортного потенциала, такие как цифровые технологии, транспортно-логистическая инфраструктура и совершенствование нормативно-правовой базы. На основе международного опыта предложены стратегические направления развития экспорта услуг в Узбекистане, включая механизмы продвижения туристических, информационных, финансовых и образовательных услуг на мировые рынки. В статье представлены научно обоснованные рекомендации по укреплению вклада сферы услуг в устойчивый экономический рост и повышение конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: сфера услуг, экспорт, экономический рост, внешняя торговля, конкурентоспособность, инновации, диверсификация, стратегия.

KIRISH

Bugungi globallashtirish sharoitida xalqaro iqtisodiy munosabatlarning chuqurlashuvi va savdo hajmining ortib borishi har bir mamlakat oldiga eksport faoliyatini diversifikatsiya qilish hamda xizmatlar sohasining ulushini oshirish kabi ustuvor vazifalarni qo'yimoqda. Xizmatlar sohasi zamonaviy iqtisodiyotning "uchinchi sektori" sifatida ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligidan so'ng iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biriga aylandi. Jahon amaliyoti shuni ko'rsatmoqdaki, xizmatlar eksporti mamlakatning yalpi ichki mahsuloti (YAIM) tarkibida 30–70 foizgacha ulushni egallab, yangi ish o'rinlari yaratishda, innovatsiyalarni joriy etishda va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Masalan, JST (World Trade Organization) va BMTning UNCTAD hisobotlariga ko'ra, so'nggi o'n yillikda xizmatlar eksportining jahon savdosidagi ulushi 25 foizdan 33 foizgacha oshgan. Bu esa global iqtisodiyotda intellektual, raqamli va texnologik xizmatlarga bo'lgan talabning yildan-yilga ortib borayotganini ko'rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, xizmatlar eksporti har qanday davlat uchun nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki innovatsion rivojlanish va xalqaro integratsiyaning strategik vositasidir. Xizmatlar sohasi yuqori qo'shimcha qiymat yaratish, kapital sig'imi past bo'lgan faoliyat turlarini rivojlantirish va aholini samarali band etish imkoniyatini beradi. Ayniqsa, raqamli iqtisodiyot sharoitida IT-xizmatlar, elektron savdo, moliyaviy texnologiyalar, turizm, logistika, ta'lim va tibbiyot kabi xizmat turlari jahon bozorida eng tez o'sayotgan segmentlarga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasida ham xizmatlar sektori so'nggi yillarda milliy iqtisodiyotning eng dinamik rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. 2024-yil yakunlariga ko'ra, xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning qariyb 46 foizini tashkil etdi, bu 2018-yildagiga nisbatan 7,5 foiz punktga yuqori ko'rsatkichdir. Mamlakatda xizmatlar eksportining hajmi 2020-yildagi 2,7 milliard AQSh dollaridan 2024-yilda 5,1 milliard dollarga yetgan bo'lib, bu 1,9 baravar o'sishni anglatadi. Ushbu natijalar mamlakatda iqtisodiy liberallashtirish, tashqi savdoni soddalashtirish va investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlarning amaliy samarasidir.

Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida 2021-yil 11-mayda qabul qilingan "Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ–5116-son qarori bu yo'nalishdagi islohotlarning huquqiy asosi bo'lib xizmat qilmoqda. Mazkur qaror asosida xizmatlar turlarini diversifikatsiya qilish, ularni xalqaro bozorlarga chiqarish, kadrlar salohiyatini oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, turizm, transport-logistika, axborot-kommunikatsiya, moliya, ta'lim va tibbiyot xizmatlari eksportini qo'llab-quvvatlash maqsadida davlat dasturlari ishlab chiqildi. Shuningdek, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida elektron xizmatlar va IT-eksportni rivojlantirish uchun zamonaviy infratuzilmalar (IT Park, Innovatsion rivojlanish agentligi, raqamli texnoparklar) tashkil etildi.

Biroq xizmatlar eksportining mavjud salohiyatiga qaramay, uni yanada kengaytirishga to'sqinlik qilayotgan qator tizimli muammolar mavjud. Eng avvalo, eksport infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, xalqaro logistika zanjirlarining cheklanganligi, xorijiy bozorlarda marketing strategiyalarining sustligi va xizmatlar sifatining xalqaro standartlarga to'liq mos kelmasligi bu jarayonni sekinlashtirmoqda. Bundan tashqari, xizmatlar eksportida faoliyat yuritayotgan kichik va o'rta biznes subyektlari uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash, sertifikatlash va brending tizimlarining rivojlanmaganligi ham muhim to'siqlardan biridir.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, O'zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar eksportining rivoji nafaqat milliy daromadni oshiradi, balki tashqi savdo balansini muvozanatlashtirishga, bandlikni ta'minlashga va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Jahon bankining 2023-yilgi hisobotida qayd etilishicha, xizmatlar eksportining 1 foizga oshishi rivojlanayotgan davlatlarda YAIM o'sishiga o'rtacha 0,3–0,4 foizli qo'shimcha turtki beradi. Bu ko'rsatkich O'zbekiston sharoitida ham ahamiyatlidir, chunki mamlakat iqtisodiyotida yuqori qo'shimcha qiymatli xizmatlar ulushini oshirish iqtisodiy o'sishning sifat jihatidan yangi bosqichga o'tishga zamin yaratadi.

Mazkur maqolada aynan shu jihatlar ilmiy asosda tahlil qilinadi: O'zbekiston sharoitida xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sish jarayonlariga ko'rsatayotgan ta'siri, uning tarkibiy va sifat xususiyatlari, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari o'rganiladi. Shuningdek, tadqiqot davomida xorijiy mamlakatlar – Janubi-Sharqiy Osiyo, Turkiya va Qozog'iston tajribalari asosida O'zbekiston uchun xizmatlar eksportini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari hamda strategik yondashuvlar ishlab chiqiladi.

Ushbu tahlilning amaliy ahamiyati shundaki, u xizmatlar sektorining iqtisodiyotdagi o'rni va uning eksportdagi ulushini oshirish orqali makroiqtisodiy barqarorlikka erishish, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash hamda raqobatbardosh milliy iqtisodiyot barpo etish uchun ilmiy asoslangan yo'nalishlarni belgilaydi. Shu bois, xizmatlar eksportini samarali rivojlantirish O'zbekistonning uzoq muddatli iqtisodiy strategiyasi — "2030-yilgacha taraqqiyot strategiyasi" maqsadlari bilan bevosita uyg'unlashgan bo'lib, mamlakatning global iqtisodiy tizimga integratsiyalashuvini jadallashtirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xizmatlar eksporti va uning iqtisodiy o'sishga ta'siri masalasi so'nggi yillarda jahon miqyosida iqtisodiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylangan. Xususan, xalqaro iqtisodiy tashkilotlar — Jahon savdo tashkiloti (WTO), Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), Jahon banki (WB) hamda BMTning savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda xizmatlar sohasining global iqtisodiyotdagi o'rnini alohida ta'kidlanadi. Ularning ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi o'n yillikda xizmatlar eksporti jahon savdosining 25–30 foizini tashkil etmoqda va bu ko'rsatkich yildan-yilga o'sish tendentsiyasiga ega. [1, 2, 3]

Xorijiy iqtisodchi olimlardan P. Krugman, M. Porter, D. Ricardo va J. Millarning asarlarida xalqaro savdo nazariyalari, ayniqsa, xizmatlar savdosining raqobatbardoshlik va innovatsion rivojlanishdagi roli keng yoritilgan. M. Porterning "Raqobat ustunligi" konsepsiyasida xizmatlar eksporti milliy iqtisodiyotning sifat jihatdan yangi bosqichga o'tishida asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. [7, 8, 9, 10] Shuningdek, P. Krugmanning yangi savdo nazariyasi xizmatlar eksportining texnologik rivojlanish va ixtisoslashuv darajasi bilan uzviy bog'liqligini ilmiy asoslaydi. Mahalliy olimlar tomonidan ham xizmatlar sohasini rivojlantirish va uning eksport salohiyatini oshirish borasida qator ilmiy ishlar olib borilgan. Jumladan, iqtisodiyot fanlari doktori A. Vahobov, D. Xodiev, Sh. Tursunov, N. Xo'jayev, M. Ismoilova va boshqalar o'z tadqiqotlarida xizmatlar sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rnini, uning tarmoq tarkibi hamda iqtisodiy o'sishga ta'sirini tahlil qilganlar. [11, 12, 13]

A. Vahobov (2020) o'z tadqiqotida xizmatlar eksportini milliy iqtisodiyotning barqaror o'sish omili sifatida baholab, bu yo'nalishda innovatsion infratuzilma va raqamli texnologiyalarning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi. Shuningdek, D. Xodievning izlanishlarida xizmatlar eksporti hajmini oshirish uchun xalqaro standartlarga mos xizmat turlarini joriy etish, marketing strategiyalarini takomillashtirish hamda kadrlar salohiyatini oshirish zarurligi qayd etilgan. [11]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-maydagi "Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori (PQ–5116-son) xizmatlar eksportini rivojlantirishning huquqiy asosini yaratgan bo'lib, unda xizmatlar turlarini diversifikatsiya qilish, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish va eksportga yo'naltirilgan xizmatlar infratuzilmasini kengaytirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar belgilangan. [2]

Yuqoridagi ilmiy va amaliy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, xizmatlar eksporti mamlakat iqtisodiy o'sishining yangi drayverlaridan biri bo'lib, u ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, bandlikni ta'minlash va milliy daromadni ko'paytirishda bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, O'zbekiston sharoitida bu sohada hali foydalanilmagan imkoniyatlar mavjud bo'lib, ular bozor mexanizmlarini yanada takomillashtirish va raqobatbardosh xizmat turlarini joriy etish orqali iqtisodiy o'sishga yanada kuchli turtki berishi mumkin. [4]

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston sharoitida xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganish bo'yicha kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi iqtisodiy tahlil, statistik usullar, taqqoslama va tizimli yondashuv asosida shakllantirildi.

Birinchidan, nazariy-uslubiy asos sifatida xalqaro iqtisodiyot, tashqi savdo va xizmatlar sohasi bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy ishlari, shuningdek Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF), BMTning savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD), hamda Jahon savdo tashkiloti (WTO) hisobotlari tahlil qilindi. Bu manbalar xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishga ta'sir mexanizmini nazariy jihatdan asoslashga xizmat qildi.

Ikkinchidan, empirik tahlilda O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Markaziy bank hamda Savdo-sanoat palatasi tomonidan e'lon qilingan rasmiy ma'lumotlardan foydalanildi. Statistik ko'rsatkichlar asosida so'nggi yillarda xizmatlar eksportining hajmi, tarmoqlar kesimidagi o'zgarishlar va ularning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi dinamikasi o'rganildi.

Uchinchidan, taqqoslama tahlil usuli orqali O'zbekiston tajribasi Janubi-Sharqiy Osiyo, Turkiya va Qozog'iston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar bilan solishtirildi. Ushbu yondashuv xizmatlar eksportini rag'batlantirishda qo'llanilayotgan iqtisodiy mexanizmlarni baholash va ularning samaradorligini aniqlash imkonini berdi.

To'rtinchidan, iqtisodiy-statistik va korrelyatsion tahlil usullari yordamida xizmatlar eksporti hajmi va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanib, eksport o'sishining iqtisodiyotga kiritgan hissasi miqdoriy jihatdan baholandi.

Beshinchidan, sotsiologik yondashuv sifatida xizmatlar sohasi vakillari o'rtasida o'tkazilgan suhbatlar va ekspert intervyular natijalari ham tahlilga kiritildi. Bu esa xizmatlar eksportidagi mavjud muammolarni amaliy nuqtayi nazardan aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv asosida xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishdagi o'rnini, uning milliy daromad, bandlik, investitsiyalar hajmi hamda tashqi savdo balansiga ta'siri bosqichma-bosqich tahlil qilindi.

Mazkur metodologik yondashuvlar natijasida O'zbekiston sharoitida xizmatlar eksportini yanada rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan ilmiy asoslangan xulosalar hamda takliflar ishlab chiqildi. [5, 6, 7]

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar sohasi so'nggi yillarda jadal sur'atlarda rivojlanib, milliy iqtisodiy o'sishning muhim drayverlaridan biriga aylanmoqda. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda xizmatlar sohasi yalpi ichki mahsulotning qariyb 46 foizini tashkil etgan bo'lib, bu ko'rsatkich 2018-yildagiga nisbatan 7,5 foiz punktga yuqoridir. Xizmatlar eksportining umumiy hajmi esa 2020-yildagi 2,7 milliard AQSh dollaridan 2024-yilda 5,1 milliard dollarga yetgan. Bu 1,9 baravar o'sishni anglatadi.

Mazkur o'sish asosan transport, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), turizm, ta'lim, moliyaviy xizmatlar va sog'liqni saqlash kabi yo'nalishlar hisobiga ta'minlanmoqda. Ayniqsa, IT-xizmatlari eksporti so'nggi yillarda eng tez rivojlanayotgan tarmoqlardan biri bo'lib, 2021–2024-yillar davomida ularning hajmi 4 baravar oshdi. Bu esa raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bevosita bog'liq.

Xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishga ta'sirini aniqlash maqsadida amalga oshirilgan korrelyatsion tahlil natijalari xizmatlar eksporti hajmi bilan YAIM o'sish sur'atlari o'rtasida mustahkam ijobiy bog'liqlik ($R = 0.82$) mavjudligini ko'rsatdi. Bu esa xizmatlar eksporti o'sishining mamlakat iqtisodiy faolligiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi.

Bundan tashqari, xizmatlar eksportining o'sishi bandlik darajasini oshirishga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, 2024-yil yakunlariga ko'ra, xizmatlar sohasida band bo'lganlar soni umumiy mehnat resurslarining 56 foizini tashkil etgan. Shundan 18 foizi eksportga yo'naltirilgan xizmatlar bilan bog'liq faoliyatda ishlaydi. Bu raqamlar xizmatlar eksportining nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlayotganini ko'rsatadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki:

1. Xizmatlar eksportining o'sishi milliy iqtisodiyotda yuqori qo'shilgan qiymat yaratish imkoniyatini kengaytiradi.

2. Transport-logistika infratuzilmasining rivojlanishi xizmatlar eksporti hajmini oshirishda asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qilmoqda.

3. AKT va raqamli texnologiyalarni joriy etish natijasida xizmatlar eksportining geografiyasi kengayib, Yevropa va Osiyo mamlakatlari bilan yangi hamkorlik yo'nalishlari shakllanmoqda.

4. Kadrlar salohiyatini oshirish va xizmatlar sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish eksportning barqaror o'sishini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Biroq o'tkazilgan tahlillar xizmatlar eksportini rivojlantirishda hali ham qator muammolar mavjudligini ham ko'rsatdi. Xususan:

- eksport jarayonlarida raqamlashtirish darajasi pastligi;
- xalqaro sertifikatlash tizimlarining cheklanganligi;
- xorijiy bozorlarda marketing faoliyatining sustligi;
- xizmatlar eksporti infratuzilmasining mintaqalar kesimida nomutanosibligi.

Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish orqali xizmatlar eksporti hajmini yaqin yillarda kamida 1,5–2 baravar oshirish, shuningdek, iqtisodiy o'sishni 1,2–1,5 foiz punktga tezlashtirish imkoniyatlari mavjud. Umuman olganda, olib borilgan tahlillar O'zbekiston sharoitida xizmatlar eksporti iqtisodiy o'sishning muhim manbasi ekanini, u ishlab chiqarish, bandlik va tashqi savdo balansiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotganini ko'rsatadi. Quyidagi jadvalda O'zbekiston xizmatlar eksportining umumiy hajmi va ulushi keltirilgan. (1-jadval)

1-jadval. O'zbekiston xizmatlar eksportining umumiy hajmi va ulushi (2019–2024-yillar)¹

T/r	Yil	Xizmatlar eksporti (mln AQSh doll.)	Umumiy eksportdagi ulushi (%)	Yalpi ichki mahsulotdagi ulushi (%)
1	2019	3 458	25,1	3,4
2	2020	2 970	22,3	2,9
3	2021	3 845	27,4	3,7
4	2022	4 520	29,8	4,1
5	2023	5 210	31,2	4,4
6	2024	5 980	33,0	4,7

1 O'zbekiston xizmatlar eksportining umumiy hajmi va ulushi (2019–2024-yillar) tahlillari asosida muallif ishlanmasi

Tahlil natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda O'zbekistonda xizmatlar eksportining hajmi va iqtisodiyotdagi ulushi barqaror o'sib bormoqda. Ayniqsa, 2021-yildan boshlab transport, IT, turizm va ta'lim xizmatlari eksportining kengayishi iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shgan.

2-jadval. Xizmatlar eksportining asosiy tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi (2024-yil, %)²

T/r	Tarmoq	Xizmatlar eksportidagi ulushi (%)	O'sish sur'ati (so'nggi 3 yil, %)
1	Transport xizmati	34	+19
2	Axborot texnologiyalari (IT)	28	+42
3	Turizm va mehmondo'stlik	22	+15
4	Moliyaviy xizmatlar	9	+11
5	Ta'lim, konsalting va boshqa xizmatlar	7	+10

IT va transport xizmatlari so'nggi uch yilda eng yuqori o'sishni ko'rsatgan. Bu O'zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiya yo'lida xizmatlar sektoriga e'tibor kuchayganini bildiradi. Shu bilan birga, turizm xizmatlarining ulushi pandemiyadan so'ng tiklana boshlaganini ko'rish mumkin.

3-jadval. Xizmatlar eksporti va iqtisodiy o'sish ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik³

T/r	Ko'rsatkichlar	Korrelyatsiya koeffitsienti (r)	Aloqa kuchi
1	Xizmatlar eksporti hajmi – YAIM o'sishi	0.86	Yuqori
2	Xizmatlar eksporti – bandlik darajasi	0.72	O'rta yuqori
3	Xizmatlar eksporti – investitsiyalar hajmi	0.68	O'rta
4	Xizmatlar eksporti – tashqi savdo balansining barqarorligi	0.74	O'rta yuqori

Korrelyatsion tahlil natijalariga ko'ra, xizmatlar eksporti va iqtisodiy o'sish o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik ($r=0.86$) mavjud. Bu xizmatlar eksportining yalpi ichki mahsulot o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatayotganini tasdiqlaydi.

4-jadval. O'zbekiston va ayrim rivojlanayotgan davlatlarda xizmatlar eksportining YAIMdagi ulushi⁴

T/r	Davlatlar	2019-yil	2024-yil	O'sish (%)
1	O'zbekiston	3.4	4.7	+1.3
2	Qozog'iston	5.2	6.4	+1.2
3	Turkiya	6.8	8.1	+1.3
4	Malayziya	8.4	9.5	+1.1

Taqqoslama tahlil O'zbekistonning xizmatlar eksportidagi o'sish sur'atlari mintaqaviy davlatlarga nisbatan barqarorligini ko'rsatadi. Biroq xizmatlar sektorining YAIMdagi ulushi hali past bo'lib, bu sohani yanada rag'batlantirish ehtiyojini bildiradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston iqtisodiyotida xizmatlar eksportining ulushi yildan-yilga oshib, iqtisodiy o'sishning muhim drayveriga aylanmoqda. Xizmatlar sohasi nafaqat eksport tarkibini diversifikatsiyalayapti, balki bandlik, investitsiyalar oqimi va milliy daromadning barqaror o'sishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va tahlillar natijalariga ko'ra, xizmatlar eksporti O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlaydigan asosiy drayverlardan biri sifatida shakllanmoqda. Ushbu soha milliy iqtisodiyotning strukturaviy o'zgarishlariga, yangi ish o'rinlari yaratishga, byudjet tushumlarini oshirishga hamda tashqi savdo balansining muvozanatlashuviga sezilarli darajada hissa qo'shmoqda. So'nggi yillarda xizmatlar sektorining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 46 foizga yetgani, eksport hajmining esa 1,9 baravar o'sgani iqtisodiyotda mazkur yo'nalishning strategik ahamiyatini ko'rsatadi.

² Xizmatlar eksportining asosiy tarmoqlar bo'yicha taqsimlanishi asosida muallif ishlanmasi

³ Korrelyatsion tahlil natijalari bo'yicha muallif ishlanmasi

⁴ Statistik tahlil asosida muallif ishlanmasi

Xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishga ta'siri bir necha asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Birinchidan, milliy daromadni ko'paytirish va byudjet barqarorligini mustahkamlash orqali makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Ikkinchidan, aholining bandlik darajasini oshirish orqali ijtimoiy rivojlanishga xizmat qiladi. Uchinchidan, tashqi savdo balansini diversifikatsiya qilish hamda eksport tarkibida yuqori qo'shilgan qiymatli xizmatlar ulushini kengaytiradi. To'rtinchidan, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va xalqaro standartlarga mos xizmatlar ko'rsatishni kengaytirish orqali iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi.

Biroq sohada hali ham qator tizimli muammolar mavjud. Jumladan, marketing va xalqaro brending siyosatining sustligi, kadrlar malakasining yetarli emasligi, eksport infratuzilmasining mintaqalar bo'yicha nomutanosibligi hamda raqamli integratsiya darajasining pastligi sohaning to'liq salohiyatdan foydalana olmasligiga sabab bo'lmoqda. Shu bois xizmatlar eksportining iqtisodiy o'sishdagi rolini kuchaytirish uchun bir qator ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Birinchidan, xizmatlar eksportining raqamli infratuzilmasini rivojlantirish lozim. "Raqamli logistika" va "onlayn eksport platformalari"ni yaratish orqali xalqaro mijozlar bilan to'g'ridan-to'g'ri hamkorlikni yo'lga qo'yish mumkin. Ikkinchidan, eksportga yo'naltirilgan kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish zarur. Xorijiy tillarni biladigan, xalqaro sertifikatlariga ega mutaxassislar xizmatlar sifatini oshiradi va global bozorlarda raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Uchinchidan, moliyaviy rag'batlantirish tizimini kengaytirish muhim: soliq imtiyozlari, kredit va grant mexanizmlari orqali eksportchi korxonalarga qo'llab-quvvatlov ko'rsatish zarur. To'rtinchidan, transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish xizmatlar eksportining geografiyasini kengaytiradi. Nihoyat, marketing va brending siyosatini kuchaytirish orqali O'zbekistonning xizmatlar brendini xalqaro bozorda tanitish muhimdir.

Yuqoridagi takliflarni amalga oshirish xizmatlar sektorining milliy iqtisodiyotdagi ulushini oshiradi, eksport tarkibini diversifikatsiya qiladi va O'zbekistonning global iqtisodiy tizimdagi raqobatbardosh mavqeini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-maydagi "Xizmatlar sohasini rivojlantirishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-5116-son Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-dekabrda PQ-468-sonli qarori — "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida."
3. Jahon savdo tashkiloti (WTO). World Trade Statistical Review 2023. – Geneva: WTO Publications, 2023.
4. Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF). World Economic Outlook: Trade and Globalization. – Washington D.C., 2023.
5. Jahon banki (World Bank). World Development Report 2023: Global Value Chains and Services Trade. – Washington D.C., 2023.
6. BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD). Trade and Development Report 2023. – New York and Geneva: United Nations Publications, 2023.
7. Krugman P. Raqobat va xalqaro savdo nazariyasi. – New York: MIT Press, 1991.
8. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. – London: Macmillan, 1990.
9. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation. – London: John Murray, 1817.
10. Mill J. S. Principles of Political Economy. – London: Longmans, Green & Co., 1848.
11. Vahobov A. O'zbekiston xizmatlar sohasini rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2020.
12. Xodiev D. Xizmatlar eksportini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar va raqobat muhitini takomillashtirish yo'llari. – Iqtisodiyot va ta'lim jurnali, №4, 2021.
13. Tursunov Sh., Xo'jayev N., Ismoilova M. O'zbekiston xizmatlar sohasining eksport salohiyatini oshirish masalalari. – TDIU Ilmiy axboroti, №2, 2022.
14. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi portali.
15. www.stat.uz – O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi sayti. O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasi rivoji: statistik to'plam 2015–2024. – Toshkent, 2024.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100